

NEKA FREKVENTNA PITANJA I ODGOVORI U OBLASTI ZEKATA I SADEKATU-L-FITRA

Enes LJEVAKOVIĆ

Rijaset IZ u Bosni i Hercegovini
enesljevakovic@yahoo.com

SAŽETAK: Zekat je stroga imovinska obaveza (farz, islamski šart) utemeljena jasnim imperativnim odredbama Kur'ana i sunneta. Iako se sastoji od izdvajanja određenog procenta imovine, koja ispunjava uvjete obaveznosti, ova imovinska obaveza ima karakter ibadeta / obreda kojim se izvršilac približava Uzvišenom Stvoritelju ukoliko je izvršava iskreno radi Njegova zadovoljstva.

Drugi važan imovinski ibadet u islamu jeste obaveza sadekatu-l-fitra (u kolokvijalnom govoru poznata kao *vitre*) koja se izvršava tokom mjeseca posta zaključno s vremenom do pred klanjanje ramazanskog bajram-namaza. Iznos sadekatu-l-fitra određuje se svake godine na osnovu procjene jednodnevne ishrane osobe. Ova obaveza spada u kategoriju vadžiba – islamske praktične dužnosti. Sadekatu-l-fitr se izdvaja po osobi, bila ona punoljetna ili maloljetna, postač ili nepostač.

S obzirom na to da je riječ o važnim islamskim dužnostima i obredima iz kategorije stroge obaveze (zekat) i praktične dužnosti (sadekatu-l-fitr), koje regulišu brojni propisi, čije je detaljno poznavanje širem krugu vjernika teško dostupno, oni (vjernici) o njima postavljaju brojna pitanja tokom cijele godine, a posebno u mjesecu ramazanu, kako bi ih pravilno razumjeli i izvršili. U ovom radu će biti prezentirana neka od tih pitanja i odgovori na njih.

Ključne riječi: zekat, sadekatu-l-fitr, zekatska imovina, nisab, zekatski obveznici, korisnici zekata, Bejtü-l-mal

Uvod

Kao neophodno sredstvo za ostvarenje viših ciljeva, imovina je u Šerijatu uvrštena u zaštićene, nužne vrijednosti (makasid daruriyya). Ona nije sama sebi svrha; njeno stjecanje i gomilanje samo radi pukog uživanja i gramzivog prisvajanja u izvorima islama tretira se neprihvatljivim djelom, grijehom za koji je zapriječeno bolnom kaznom na ahiretu ("Onima koji zlato i srebro gomilaju i ne troše ga na Allahovom putu – navijesti bolnu patnju." Et-Tevbe, 34). U Kur'anu Časnome imovina je označena kao "ukras

ovoga svijeta" (zīnetul-hajātid-dunja), "iskušenje" za čovjeka (fitne), predmet njegove velike pažnje i "ogromne ljubavi" (hubben džemmen), razlog nadmetanja i "razmetljivosti" (tefāhur), uzrok njegove umišljene nezavisnosti (istigna) od svega i svakoga izvan njega, koja opet vodi obijesnom ponašanju (tugjan) u životu. Bez obzira na ove upozoravajuće naputke i opaske o imovini kao svojevrsnom iskušenju, njeno stjecanje radi zadovoljenja osnovnih životnih potreba jeste jedna od islamskih obaveza, shodno načelu "ono od čega zavisi izvršenje obaveze i samo

ima status obaveze". Onaj ko nema imovinu ne može je ni trošiti / davati u zakonite, bogougodne svrhe. A Kur'an i sunnet imperativnim nalogima učestalo pozivaju na davanje i trošenje imovine na Božijem putu. Što je imovina vjernika veća, veće su i njegove obaveze i mogućnosti činjenja dobrih djela. Kad imovina, nakon podmirivanja osnovnih životnih potreba, dostigne iznos nisaba, uz određene uvjete ona podliježe obavezi izdvajanja zekata.

Zekat je stroga imovinska obaveza (farz, islamski šart) utemeljena jasnim imperativnim odredbama Kur'ana i

sunneta. Iako se sastoji od izdvajanja određenog procenta imovine, koja je u posjedu vlasnika godinu dana (izuzev poljoprivrednih proizvoda od kojih se zekat izdvaja poslije žetve ili berbe), ova imovinska obaveza ima karakter ibadeta / obreda kojim se izvršilac približava Uzvišenom Stvoritelju ukoliko je izvršava iskreno radi Njegova rizaluka / zadovoljstva.

Drugi važan imovinski ibadet u islamu jeste obaveza sadekatu-l-fitra (u narodu poznata kao *vitre*) koja se izvršava tokom mjeseca posta zaključno s vremenom do pred klanjanje ramazanskog bajram-namaza. Ova obaveza spada u kategoriju vadžiba – islamske praktične dužnosti.

Budući da je riječ o iznimno važnim islamskim imovinskim dužnostima i obredima iz kategorije farza (zekat) i praktične dužnosti (sadekatu-l-fitra), koje regulišu brojni propisi, čije je detaljno poznavanje širem krugu vjernika teško dostupno, oni (propisi) su predmet brojnih pitanja koja vjernici postavljaju tokom cijele godine, a posebno u mjesecu ramazanu, kako bi ih pravilno razumjeli i izvršili.

Odgovor na postavljeno (fikhsko) pitanje u formi fetve treba razlikovati od stručne / naučne obrade nekog šerijatskog pitanja. Kod stručne ili naučne obrade fikhske teme ili pitanja neophodna je iscrpna analiza, argumentacija i šire obrazloženje prezentiranih mišljenja i stavova, dok je to u slučaju odgovora u formi fetve u određenoj mjeri poželjno, ali ne i neophodno, s obzirom na to da pitaoци najčešće nisu upućeni u osnove islamskog vjerzakona i suptilnosti njegove teorije argumentacije, a znatan broj njih nema ni vremena ni volje da se opširnije bavi tretiranom problematikom. Zato ćemo se i ovom prilikom držati principa prezentacije što većeg broja pitanja i odgovora, uz eventualna dodatna pojašnjenja i obrazloženja iznesenih mišljenja i argumenata ukoliko to bude neophodno. Odgovori na postavljena pitanja u oblasti zekata i sadekatu-l-fitra kod nas daju se u skladu s fikhom / tumačenjem

propisa u hanefijskom mezhebu, uvažavajući pri tom tumačenje i fetve naših vjerskih autoriteta, (poput Husein-ef. Đoze, te bivšeg i sadašnjeg reisu-l-uleme) kao i općeprihvaćenu praksu u Islamskoj zajednici u pogledu organiziranog prikupljanja zekata i vitara u Bejtul-mal Islamske zajednice i njihovu raspodjelu prema prioritetima koje određuju njeni nadležni organi (ulu-l-emr).

U ovom radu navest ćemo neka od frekventnih, karakterističnih pitanja i odgovore na njih kojima se pojašnjavaju važni aspekti ovog ibadeta.

Pitanja i odgovore u oblasti zekata i sadekatu-l-fitra razvrstat ćemo u dvije tematske cjeline. Prva obuhvata pitanja i odgovore o temi zekata, a druga obuhvata pitanja u oblasti sadekatu-l-fitra. S obzirom na to da je zekat važnija obaveza te da su njegovi propisi brojniji i složeniji, logično je i da su pitanja o njegovim propisima brojnija.

1. Fetve o zekatu

1.1. Izdvajanja zekata / zekat kao obaveza: stepen obaveznosti, obveznici, vrijeme izvršenja, uvjeti obaveznosti, nisab

1.1.1. Pitanje zastare obaveze izdvajanja zekata

Pitanje: Obaveza zekata od prije nekoliko godina je propuštena. Je li obavezno izvršiti je retroaktivno?

Odgovor: Zekat je stroga islamska obaveza koja ne zastarijeva. Prema tome, dužnost je izvršiti je retroaktivno. "Najpreče je da se izmire dugovi prema Allahu", kaže Vjerovjesnik, a.s., u hadisu kojeg su zabilježili Buhari i Muslim. Neizmireni dug zekata može utjecati na nisab naredne godine, tako što se iznos duga za zekat izuzima od zekatske imovine prilikom obračuna zekata, poput ostalih dugova čije izmirenje spada u osnovne životne potrebe (*hawaidž asliyye*) koje se izuzimaju iz obračuna zekata. Neizvršavanje obaveze zekata ili neopravdanje prolongiranje izvršenja spada u velike grijeha (*min kebairiz-zunub*).

1.1.2. Malodobne osobe i obaveza zekata

Pitanje: Da li je malodobna osoba koja posjeduje imetak u vrijednosti nisaba obavezna na njega davati zekat, odnosno da li su staratelji ili roditelji dužni taj imetak očistiti zekatom?

Odgovor: Prema fikhskom stavu našeg mezheba, punoljetnost i uračunljivost jesu uvjeti obaveznosti zekata. (Ibn Mawdud, 1975: 1/99) Zekat je ibadet, a malodobne osobe nisu zadužene ibadetima prije punoljetnosti. Prema tome, malodobne osobe nisu dužne izdvajati zekat iz svoje imovine, tj. njihovi staratelji to neće činiti za njih.

1.1.3. Zekat za drugu osobu

Pitanje: Moj otac ima maslinjake, i svake godine proizvodimo maslinovo ulje. Dio od te proizvodnje prodajemo, a dio zadržavamo za sebe. Dio od zarađenog novca opet koristimo za obrađivanje i navodnjavanje istih. S obzirom na to da sam ja više u vjeri od moga oca, moje pitanje je koliki iznos zekata sam ja dužan dati? Pitanje je komplicirano zato što cjelokupnu zaradu dijelimo, pitam da li ja mogu dati za moga oca isti taj zekat s obzirom na to da ja to osjećam kao dužnost, dok on ne.

Odgovor: Ubrane masline potpadaju pod obavezu zekata na poljoprivredne proizvode u iznosu 10% ukoliko se navodnjavaju prirodnim putem, odnosno 5% u slučaju da se navodnjavaju vještačkim putem. Trebate procijeniti vrijednost spomenutog procenta ubranih maslina, prije prerade, i izdvojite taj iznos na ime zekata. Procijenjenu vrijednost zekata možete izdvojiti i u proizvedenom maslinovom ulju. Vi trebate izvršavati obavezu zekata za sebe, tj. od vrijednosti Vaše polovice proizvoda, a otac za sebe. Njegova obaveza neće biti izvršena ako to za njega obavite bez njegove saglasnosti. Jer, izdvajanje zekata je ibadet, a bez nijeta / namjere nema ibadeta. U njegovom slučaju ta namjera nedostaje. Ukoliko biste

izdvojili vrijednost zekata i za njega iz Vašeg dijela prinosa, bez njegove saglasnosti i nijeta, to bi se tretiralo kao vid dobročinstva djeteta prema roditelju, a ne kao ibadet zekata. Trebate ga savjetovati i ohrabrivati na mudar način da i on počne izvršavati svoje vjerske obaveze. Svako odgovara za svoje obaveze i niko tuđi teret nositi neće.

1.1.4. Nisab i obračunavanje zekata na zlato

Pitanje: Ako posjedujem 100 gr zlata, da li izdvajam zekat 2,5% na 15 gr (razlika preko 85 gr) ili na svih 100 gr?

Odgovor: Nisab za zlato iznosi 91,6 grama. Obaveza je dati zekat na ukupnu težinu, tj. 100 grama, a ne samo na ono što je iznad nisaba.

1.1.5. Nisab za poljoprivredne proizvode

Pitanje: U medresi smo učili da nema nisaba na poljoprivredne proizvode, odnosno da je on u visini jednog *saja* – a to je jednodnevna ishrana čovjeka, tako nam je govorio naš profesor. Danas čitam u *Ihjaui* o nisabu na poljoprivredne proizvode i to nekih 800 rimala, a objašnjenje je da je rimal 800 i nešto grama pa kad se preračuna, ispada da je nisab oko 700 kg bilo čega – s izuzetkom proizvoda na koje se ne daje zekat. Ukratko, ima li nisaba za poljoprivredne proizvode i koliki je, ili se mora dati zekat na sve što se poslije berbe nađe?

Odgovor: Prema stavu hanefijskog mezheba (zapravo ovo je stav Ebu Hanife, za razliku od stava njegovih učenika Ebu Jusufa i Muhammeda), koji se kod nas primjenjuje, posebno u oblasti ibadeta u koje spada i zekat, ne uvjetuje se nisab za poljoprivredne proizvode. Prema tome, zekat se daje na bilo koju količinu koja se ubere, preko osnovnih potreba čovjeka i njegove porodice koju izdržava. To što se uči u medresi je u skladu s hanefijskim mezheбом. Osnova ovog stava jesu riječi Svevišnjeg u Kur'anu: "...i

podajte na dan žetve i berbe ono na šta drugi pravo imaju..." (El-En'am, 141) Zapovijed je navedena u općenitom smislu, bez uvjetovanja nisaba. Slična opća forma naredbe navodi se i u hadisu: "Od poljoprivrednih proizvoda koji se dobiju prirodnim napajanjem na ime zekata izdvaja se desetina, a od proizvoda koji se navodnjavaju vještačkim putem daje se pola desetine", bez uvjetovanja nisaba. (Hadis je zabilježio Muslim) Prema ovom tumačenju, smisao hadisa u kome se navodi nisab na poljoprivredne proizvode ("Nema obaveze zekata na količinu manju od 5 veseka", kojeg su zabilježili Buharija i Muslim, oprečan je značenju citiranog općeg kur'anskog teksta, a u tom slučaju stav o obaveznosti zekata na bilo koju količinu u skladu je s načelom predostrožnosti. (Ibn al-Humam, 1977: 2/243) To što ste pročitali u *Ihjaui* od Gazalija u skladu je sa šafijskim mezheбом, kojem pripada imam Gazali, kao i sa stavom ostalih ehl-isunnetskih mezheba, prema kojima nisab na poljoprivredne proizvode iznosi otprilike između 650 – 700 kg. Treba napomenuti da su taj stav zastupali i Ebu Hanifini učenici Ebu Jusuf i Muhammed (Ibn al-Humam, 1977: 2/242), tako da stav o uvjetovanju nisaba ima potporu u tumačenju važnih autoriteta hanefijskog mezheba.

1.2. Imovina koja podliježe obavezni izdvajanja: novac, zlato, trgovačka roba, dionice, nekretnine, stoka, poljoprivredni proizvodi; iznos/procent izdvajanja zekata, način obračuna

1.2.1. Izdvajanje zekata na iznajmljeni stan

Pitanje: Testamentom osobe o kojoj sam se brinuo tokom njenog života oporučin mi je stan. Kada se, ako Bog da, završi ostavinski postupak, da li sam dužan davati zekat na navedeni stan, ukoliko ga ne koristim ili samo ukoliko ga budem iznajmljivao? Ako sam u obavezi davati zekat, na koji iznos trebam davati u slučaju da

ne koristim stan, a na koji iznos ukoliko ga budem izdavao? Napominjem da imam riješeno stambeno pitanje.

Odgovor: Nema obaveze izdvajanja zekata na ime stana koji je u posjedu osobe, bez obzira na to da li ga koristila ili ne koristila za svoje potrebe, ukoliko ga ne iznajmljuje radi ostvarivanja prihoda. U slučaju da ga iznajmljuje, davat će zekat na kiriju zajedno s ostalom svojom imovinom ako ispunjava opće uvjete obaveznosti zekata. Ukoliko osoba kupi stan s namjerom preprodaje ili transformacije novčane uštedevine u nekretninu, radi sigurnije štednje ili kao jednog vida investicionog ulaganja s namjerom prodaje stan(ov) a, tada će se zekat obračunavati na ukupnu vrijednost nekretnine, poput zekata na uštedevinu ili trgovačku robu u iznosu 2,5% ukupne vrijednosti. U slučaju investiranja u nekretnine radi rentanja, tada ostvareni prihod podliježe obavezi zekata. U konkretnom slučaju stan nije kupljen radi trgovine, već se preuzima u posjed na osnovu testamenta. Ukoliko kao novi vlasnik budete iznajmljivali stan, kiriju ćete pridodavati ostaloj svojoj (sličnoj) imovini i izdvajati zekat od ukupne takve imovine u iznosu 2,5%, ako se ispune uvjeti obaveznosti zekata (nisab, zekatska godina). Neki savremeni autori, poput Mustafe al-Zarqaa i Jusufa al-Karadavija, smatraju da se, kad je posrijedi iznos zekata, na prihode od nekretnina treba primijeniti analogija sa zekatom na poljoprivredne proizvode te shodno tome izdvajati procenat zekata koji se izdvaja na ovu vrstu imovine. Međutim, ta analogija je upitna (qiyas me'al-fariq), budući da se zekat na poljoprivredne proizvode izdvaja jednokratno i to nakon žetve / branja, dok se zekat na zakupninu izdvaja svake godine. Osim toga, zgrade su se davale pod zakup i u vrijeme Vjerovjesnika, a.s., i ashaba, ali nije zabilježeno da je iko od njih tu vrstu imovine poistovjetio s poljoprivrednim proizvodima u pogledu iznosa i načina obračuna zekata. A Allah najbolje zna.

1.2.2. Davanje zekata na zajednički stečenu ušteđevinu

Pitanje: Ja trenutno živim na Zapadu i oženjen sam ženom koja nije muslimanka. Uzimajući u obzir da oboje radimo, logično je zaključiti da se naša stečena ušteđevina sastoji od novca kojeg sam ja zaradio ali također i od novca kojeg je moja supruga zaradila. Da li sam dužan izdvajati zekat od cijelog iznosa ušteđevine iako moja supruga smatra da njen dio novca nije podložan zekatu? Kako je moja plaća oko 60% naših ukupnih primanja, da li je ispravno ako izdvojim zekat od 60% ušteđevine?

Odgovor: Novac, odnosno ušteđevina Vaše supruge ne podliježe obavezi zekata, budući da nije muslimanka, već samo Vaš dio ušteđevine. Pripadnost islamu uvjet je obaveznosti i ispravnosti obaveze zekata, jer je zekat ibadet, a ibadet nije ispravan bez imana / vjerovanja koje podrazumijeva vjerovanje u sve Božije Objave, uključujući i Kur'an, kao i sve Božije Poslanike, uključujući i Muhammeda, a.s. S obzirom na to da je ušteđevina mješavina Vaše i njene zarade, trebate procijeniti Vaš dio, a to je kako velite oko 60%, i samo od tog dijela zajedničke ušteđevine izdvajati zekat u iznosu 2,5% na kraju svake zekatske godine, ukoliko ispunjava uvjet nisaba.

1.2.3. Zekat na ušteđevinu namijenjenu za poklon

Pitanje: Moji roditelji su određenu sumu novca ostavili da daju sestri kako bi ona u skorije vrijeme riješila svoje stambeno pitanje. Da li je na taj novac potrebno dati zekat s obzirom na to da se radi o novcu namijenjenom za kupovinu stana. Trenutno sestra sa svojom porodicom stanuje kao podstanar i sama nema dovoljno sredstava da bi riješila stambeni problem?

Odgovor: Bez obzira na stav neke uleme da nema obaveze zekata na sredstva koja se štede s namjerom rješavanja stambenog pitanja, budući

da to spada u osnovne životne potrebe (*havaidž aslijje*) koje su izuzete od obaveze zekata, smatramo da je bolje slijediti većinski stav uleme da se na sav ušteđeni novac, ukoliko ispunjava uvjet nisaba, daje zekat sve dok se ne upotrijebi za namijenjenu svrhu. Karakter svrhe zbog koje se imovina šteti nije presudan faktor u kontekstu obaveze zekata. Zekat u osnovi čisti i štiti imovinu i donosi joj beričet. Svevišnji u Kur'anu kaže: "Reci: 'Gospodar moj daje obilnu opskrbu onome kome hoće od robova Svojih, a kome hoće uskraćuje; što god vi udijelite, On će to nadoknaditi, On najbolje opskrbljuje.'" (Sebe', 39) Podsjećamo, također, na hadis Vjerovjesnika a.s. u kome se navodi: "Imovina neće biti umanjena davanjem zekata / sadake." (Tirmizi) Ovo ne treba posmatrati samo dunjalučkim očima, odnosno materijalnim parametrima, već kod razumijevanja citiranog ajeta i hadisa treba imati na umu i ahiretsku nagradu za učinjeno dobro djelo koja je najmanje deseterostruko veća od učinjenog dobročinstva.

1.2.4. Zekat na štednju za hadž

Pitanje: Da li novac koji se šteti za odlazak na hadž ulazi u obračun zekata? Postoji li mogućnost da osoba koja nije u stanju duži period svog života da daje zekat, skupi pare za hadž i obavi ga? Da li je normalna situacija da jedne godine uplatimo zekat, a već sljedeće ne, zbog nemogućnosti?

Odgovor: Zekat i hadž su dvije odvojene stroge vjerske obaveze. Svaka od njih ima svoje posebne uvjete i jedna drugu ne isključuje niti zamjenjuje. Kada se ispune uvjeti obaveznosti zekata, stroga je obaveza izdvojiti zekat, bez obzira što to može okrnjiti iznos potreban za obavljanje hadža. Drugim riječima, imovina koju vjernik šteti za hadž, npr., podliježe obračunu zekata, ukoliko se ispune uvjeti obaveznosti (vlasništvo, nisab, zekatska godina...). Kada stekne dovoljno novca za obavljanje hadža, uz ispunjenje ostalih uvjeta, izvršit će i tu obavezu. Nije opravdano dati prednost ibadetu

(hadž) čija obaveza još nije nastupila, zbog nedostatka imovine potrebne za njegovo obavljanje, u odnosu na ibadet čija je obaveza već nastupila. Drugim riječima, preče je riješiti se duga na ime zekata, nego tim novcem obaviti hadž, jer obaveza hadža ne nastupa ukoliko osoba ne posjeduje dovoljno imovine za obavljanje hadža, nakon što se riješi dugovanja. Nema vjerske zapreke da osoba obavi hadž, a da prethodno nije izvršavala ibadet zekata zbog neispunjavanja uvjeta obaveznosti (jer nije ni bila obavezna izvršavati ga). Ukoliko bi osoba ipak obavila hadž imovinom koju je bila dužna izdvojiti na ime zekata, to je ne bi oslobodilo duga vezanog za zekat, budući da obaveza zekata ne zastarijeva. Što duže prolongira izvršavanje obaveze zekata, grijeh je veći. Može se desiti da jedne godine osoba ispunjava uvjete obaveznosti zekata i izvrši tu obavezu, a da naredne godine to ne učini zbog izostanka nekog od uvjeta obaveznosti. Tu nema ničega spornog.

1.2.5. Zekat na štednju za kuću

Pitanje: Da li treba dati zekat na novac koji štedim za izgradnju kuće, ukoliko treba dati, da li se daje svake godine iznova ili samo na ono što smo naknadno uštedjeli?

Odgovor: Pretežno je mišljenje da na novac koji se šteti radi neke potrebe (mimo vraćanja duga i plaćanja aktuelne obaveze), ukoliko se ne utroši u namjenu za koju se šteti, a ispunjava opće uvjete obaveznosti, podliježe obavezi zekata, jer je potencijalno razvojnog karaktera. Uštedena imovina podliježe zekatu svake godine u cjelokupnom iznosu, a ne samo novoostvareni prihod. Jednokratno se zekat izdvaja samo kad su posrijedi poljoprivredni proizvodi, dok ostala zekatska imovina podliježe obračunu svake godine.

1.2.6. Nisab u zlatu i dug

Pitanje: Imam 94,8 grama zlata koje čuvam za "ne daj Bože". Muž i ja imamo primanja oko 1.700.00 KM i hvala Bogu, troje

odrasle djece, jedno već studira, a vraćamo kredit u iznosu od 490,00 KM. Nemam više nikakvih dodatnih prihoda, pa me interesuje jesmo li dužni izdvajati zekat, a vitre obavezno dajemo i kurban koljemo od rata svake godine?

Odgovor: Zlato i novac čine jednu zekatsku osnovu. Dug općenito umanjuje zekatsku imovinu za njegov stvarni iznos, sve dok ne bude manji od vrijednosti koja utječe na uvjet posjedovanja nisaba. Vrijednost zlata u Vašem posjedu umanjuje iznos preostalog dijela duga. Kada se te dvije vrijednosti (imovina u posjedu i trenutni iznos duga) poravnaju ili dug bude manji od iznosa koji krnji nisab, on više ne utječe na posjedovanje nisaba. To što zlato držite "u rezervi", za neki nepredviđeni slučaj, ne oslobađa ga obračuna zekata. Čim se steknu uvjeti (nisab i zekatska godina), ono podliježe obračunu zekata. Dugovana imovina jeste zapravo potraživanje povjerioca i ona ulazi u obračun zekata, ali kao imovina povjerioca, a ne dužnika. Tako da ta imovina općenito nije izvan obračuna zekata. Povjerilac (ako je musliman) dužan je na nju dati zekat svake godine, ukoliko ispunjava uvjete obaveznosti zekata.

1.2.7. Izračun zekata na ušteđevinu uz postojanje kredita

Pitanje: Pošto se visina mog ušteđenog novca iz mjeseca u mjesec povećava, na koju sam sumu novca dužan dati zekat? Također, da li na ušteđevinu na koju sam dužan platiti zekat, utječe kredit (kojeg trenutno imam), tj. da od ušteđenog novca odbijem visinu kredita (koju još dugujem tj. još 7 mjeseci koliko je ostalo do otplate kredita ili se u obračun uzima cijela visina uzetog kredita – za sve te 3 godine, na koliko je uzet kredit)?

Odgovor: Iznos duga odbija se od iznosa zekatske imovine, pa ukoliko preostali dio iznosi nisab, podliježe obavezi zekata. Prilikom obračuna zekatske imovine, odbit će

se preostali iznos duga / preostale rate, a ne ukupni dug, budući da je dio duga vraćen. Ukoliko ušteđeni novac, nakon odbijanja preostalih rata kredita, dostiže iznos nisaba, podliježe obračunu zekata (uz postojanje ostalih uvjeta obaveznosti, kao što je protek zekatske godine). Na iznos duga (potraživanja povjerioca) zekat obračunava i izdvaja povjerilac, jer je to njegova imovina, makar trenutno ne bila u njegovom posjedu, naročito ako se radi o izvjesnom, "jakom" dugu, kako se navodi u fikshskim djelima. Obaveza zekata nastupa po isteku zekatske godine, a samo izdvajanje zekata na potraživanje (u slučaju "jakog", neupitnog duga) postaje obavezom po preuzimanju u iznosu od najmanje jedne petine vrijednosti nisaba (40 dirhema od 200, koliko je nisab za srebro) i više od toga u procentu 2,5%.¹ (Ibn al-Humam, 1977: 2/167) Neki učenjaci, posebno u malikijskom mezhebu, smatraju da je povjerilac dužan izdvojiti zekat samo za jednu godinu po preuzimanju potraživanja, kao vid olakšice koja treba motivirati osobe na pozajmljivanje novca drugima. Međutim, to ne smije biti s namjerom izbjegavanja obaveze zekata, jer bi to bio jedan vid štednje novca uz njegovo izuzimanje od obračuna zekata, što bi bio grijeh. Zato je svakako bolje i sigurnije, zapravo je to obaveza prema hanefijskom mezhebu, da povjerilac svake godine, prilikom obračuna zekata, svojoj zekatskoj imovini pridoda i svoje (neupitno) potraživanje kod dužnika. Tako će biti siguran da je izvršio obavezu zekata. Imam Šafi'i smatra da dug ne utječe na nisab dužnika, jer je to imovina koja je u njegovom posjedu i vlasništvu te ulazi u obračun zekata kao i ostala imovina u njegovom vlasništvu. Dug se, prema ovom mišljenju, ne veže za konkretnu imovinu osobe, već za njegov pravni subjektivitet. (Ibn al-Humam, 1977: 2/160) A Allah najbolje zna.

¹ U slučaju "srednjeg" duga, tj. potraživanja (naknada za imovinu kojom se ne trguje, npr. cijena za neku uslugu), obaveza zekata nastaje po preuzimanju iznosa u vrijednosti nisaba, uz uzimanje u obzir proteklog

1.2.8. Opraštanje duga kao zekat?

Pitanje: Može li se oprost duga prezaduženoj osobi smatrati ispunjavanjem obaveze davanja zekata? Odnosno, ako oprostimo dug onome ko nam je dužan (a osoba je prezadužena i neće nam biti u mogućnosti vratiti dug) na ime vlastitog zekata, da li smo time ispunili vlastitu obavezu davanja zekata? Šta učiniti u ova-kvoj situaciji?

Odgovor: Budući da Islamska zajednica organizirano prikuplja zekat u Bejtu-l-mal, uz fetvu nadležnih vjerskih autoriteta da se sredstva zekata i sadekatu-l-fitra prikupljaju isključivo na takav način, jasno je da u slučaju pozitivnog odgovora na Vaše pitanje, zekat ne bi bio izvršen na propisani način. Dužnik je vlasnik svoje imovine sve dok je ne vrati povjeriocu, pa bi prije preuzimanja duga povjerilac izvršio svoju obavezu imovinom koja nije u njegovom posjedu. S obzirom na to da je vraćanje ovog duga, kako tvrdite, posve neizvjesno, iznos Vašeg potraživanja niste obavezni uvrstiti u vašu zekatsku imovinu tokom obračuna zekata, bilo da on upotpunjuje nisab ili uvećava zekatsku imovinu općenito. Ukoliko ga dužnik ipak vrati, zekat od tog potraživanja ćete izdvojiti za jednu godinu. A Allah najbolje zna.

1.2.9. Zekat na nedostupna sredstva

Pitanje: Živim na Zapadu i nikada do sada nisam razmišljao o dijelu moga imetka koji je kao garancija kod druge osobe. Naime, ja sam podstanar i da bih iznajmio stan, moram određenu sumu novca dati vlasniku stana kao neki vid garancije i obično su to tri mjesečne kirije. Taj novac stoji kod vlasnika stana i onoga momenta kada se napusti stan, ako je sve uredno u stanu, vlasnik stana vraća novac iznajmljivaču.

perioda zekatske godine, dok u slučaju "slabog" duga / potraživanja (naknada za vjenčani dar, oporuka i sl.) obaveza zekata nastaje preuzimanjem iznosa nisaba, i to nakon proteka zekatske godine.

Dakle, to su sredstva do kojih ja ne mogu doći niti ih koristiti. Ljudi obično stanuju u jednom stanu 10 – 15 pa i više godina i sve vrijeme ta su sredstva kod vlasnika stana. Moje pitanje glasi: da li sam ja obavezan, kada dođe vrijeme obračunavanja zekata, i ta sredstva uračunati u svoj imetak na koji trebam dati zekat?

Odgovor: Budući da je povratak te imovine neizvjestan (jer je ona garancija za načinjenu štetu i sl.), zekat na nju trebate dati onda kada je povratite u svoj posjed za jednu proteklu godinu, ukoliko, zajedno s ostalom imovinom, bude dosegla iznos nisaba. A Allah najbolje zna.

1.2.10. Zekat na dionice

Pitanje: Interesuje me kako odrediti nisab za dionice. Pošto su dionice jedna vrsta berze, ako ne i isto, te im nekada raste, a nekada opada vrijednost, kako izračunati zekat po tom pitanju? Ili se daje zekat samo na nisab?

Odgovor: Na Drugoj konferenciji Akademije za islamska istraživanja održanoj u Kairu, na kojoj je razmatrana savremena problematika zekata, uključujući i pitanje zekata na dionice, zaključeno je sljedeće:

1. Ukoliko osoba posjeduje dionice s ciljem trgovanja njima na berzi, obavezna je dati zekat na njih u iznosu 2,5% njihove ukupne tržišne vrijednosti na dan nastale obaveze zekata (po ispunjenju uslova obaveznosti zekata), poput ostalih vrsta trgovačke robe.
2. Ako je osoba uložila novac u dionice s ciljem ostvarenja godišnje dividende, a ne trgovanja njima na berzi, zekat će dati na sljedeći način:
 - a) ukoliko može saznati od firme u čije dionice je uložila novac vrijednost zekatske imovine firme koja pripada svakoj dionici, zekat će dati na ukupnu vrijednost koja pripada njegovom broju dionica u firmi;

- b) ako to nije u mogućnosti saznati, većina savremenih islamskih pravnikâ smatra da će vlasnik prihod od dionica pridodati svojoj imovini (novac, zlato, srebro) i na ukupnu vrijednost izdvojiti 2,5% na ime zekata.

Neki smatraju da treba izdvojiti zekat na prihod od dionica u iznosu 10% odmah po preuzimanju, analogno zekatu na poljoprivredne proizvode. Po kojem god od ova dva mišljenja postupili u ovom drugom slučaju (ulaganje u dionice s ciljem ostvarenja godišnje dividende), izvršili ste svoju obavezu zekata na dionice, uz obavezu da prethodno razlučite Vašu namjeru ulaganja u dionice: trgovanje ili ostvarenje godišnje dividende.

1.2.11. Zekat na obrtnu / trgovačku robu

Pitanje: Želim razjasniti nedoumicu, da li obaveza zekata obuhvata i obrtna sredstva, trgovačku robu? Konkretno da li se na zaduženu robu u trgovačkoj radnji plaća zekat, ako da, po kojem iznosu vrijednosti (nabavnom, prodajnom ili srednjem)? Isto tako volio bih znati izdvaja li se zekat na nekretnine, kuće ukoliko ne koristimo sve prostorije i slično, automobil itd.?

Odgovor: Vlasnik trgovačke robe koja je u posjedu vlasnika godinu dana, nakon odbijanja dugova, poreza i režija, dužan je dati zekat na tu robu prema njenoj realnoj tržišnoj vrijednosti. Neki učenjaci smatraju da se u obzir uzima diskontna cijena. Vlasnik robe dužan je obračunavati zekat na nju, a ne onaj ko njome samo obrće / trguje. Onaj ko prodaje tuđu robu zekat će davati na svoju zaradu ukoliko ispunjava uvjete obaveznosti zekata (nisab, zekatska godina i dr.) Na kuću i ostale nekretnine, automobil, i sl. nije obaveza dati zekat, izuzev ako se rentaju i time ostvaruje zarada, tada će se na ostvarenu zaradu dati 2,5% zekata ukoliko dostiže nisab i ispunjava ostale uvjete zekata, ili ako

je ta imovina kupljena s namjerom da se njome trguje, tada se zekat daje na njihovu ukupnu vrijednost, poput ostale trgovačke robe.

1.2.12. Zekat na trgovačku robu

Pitanje: Imam jedno pitanje vezano za Vaš odgovor u *Preporodu* vezano za zekat. Naime, Vi ste rekli da se: "...zekat ne daje na cijenu robe prije njene upotrebe. Zekat se daje na novac nakon njegovog preuzimanja!" Moje pitanje je: Zar nije ispravno da se zekat daje na robu koja se namijeni za trgovinu, i onda se zekat daje na tu robu nakon što pregodini, s tim što postoji mišljenje da se daje na nabavnu, a drugo kaže na prodajnu cijenu. Ono što je meni poznato jeste da je ovo mišljenje svih onih koji kažu da je zekat obavezan na trgovačku robu, a to je mišljenje sva četiri mezheba. Sada me je na jedan način Vaš odgovor zbunio, pa bih želio da mi pojasnite Vaš odgovor kao i ono što sam Vam ja spomenuo kako sam razumio zekat na trgovačku robu, tj. da li sam pogrešno razumio? Nadam se da ćete naći vremena da mi odgovorite na pitanje i izvinjavam se na zahmetu!

Odgovor: Zahvaljujemo se čitaocu na postavljenom pitanju u kojem se traži dodatno objašnjenje odgovora na postavljeno pitanje u prošlom broju *Preporoda* (12/878 od 15. 06. 2008.). Odgovor je mogao ostaviti čitaoca u dilemi budući da se u njemu nije izričito naglasilo da se ne odnosi na trgovačku robu, već na imovinu koju čovjek posjeduje bez namjere da s njom trguje, ali u određenom momentu odluči da tu imovinu, npr. auto, proda. Da bi se imovina u ličnom posjedu smatrala trgovačkom robom, treba ispuniti dva uvjeta: čvrsta odluka (nijet) da se želi prodati i realizacija prodaje. Dakle, nije dovoljna samo želja za trgovinom i zaradom, već i realizacija te želje. Tako, npr., ako neko kupi auto s namjerom da ga koristi za ličnu upotrebu, ali mu se iznenada ukaže prilika da ga proda

uz zaradu, pa to i učini, takva prodaja neće se smatrati trgovinom. Dakle, dok ne proda taj auto, nije obavezan davati na njega zekat kao na trgovačku robu, prodao ga ili ne, budući da ga nije kupio s namjerom da njime trguje. Međutim, ako kupi auto s namjerom da ga odmah preproda, ali u nemogućnosti da tu svoju odluku odmah realizira, auto koristi za svoje potrebe, on će imati status trgovačke robe i davat će na njega zekat kao na trgovačku robu, prodao ga tokom zekatske godine ili ne. Nabavljanje robe s namjerom da se njome trguje čini je trgovačkom robom i za nju važe odredbe zekata na trgovačku robu koje ste spomenuli u Vašem pitanju. A to što neko namjerava prodati vlastiti auto, kuću, stan i sl., ne čini tu imovinu trgovačkom robom sve dok je doista ne proda. Dobiveni novac se pridodaje ostalom novcu, zlatu, srebru i na kraju zekatske godine daje se 2,5% ukupnog iznosa na ime zekata.

1.2.13. Zekat na trgovačku robu

Pitanje: Molim Vas za odgovor na pitanje da li se plaća zekat na trgovačku robu, ukoliko ta roba nije pregodinila kod trgovca, odnosno da li, ako postoji uslov pregodinjenja trgovačke robe za plaćanje zekata na istu, to znači da dobar trgovac (dakle onaj kome roba nikada ne prekogodini) ne treba izdvojiti zekat na trgovačku robu? Dalje, uzmimo za primjer tog istog trgovca koji uzima sebi platu za život i nema drugih zekatobilnih oblika imovine, a ostatak profita reinvestira i na taj način povećava obim trgovine, koja se i dalje odvija u periodu kraćem od jedne godine (dakle, nema prekogodinjavanja), ispada da taj čovjek uopće ne treba izdvajati zekat? U slučaju da ne postoji uslov prekogodinjenja za plaćanje zekata na trgovačku robu, postavlja se pitanje na koji način obračunati osnovicu za zekat? Šta uzeti za osnovicu – početak ili kraj perioda?

Odgovor: Za osnovicu obračuna zekata na trgovačku robu uzima se stanje na kraju zekatske godine. Zekatska godina počinje teći nakon što vrijednost robe, umanjena za eventualne dugove, dostigne iznos nisaba. Nakon godine izračuna se vrijednost trgovačke robe u posjedu vlasnika, bez obzira koje vrste roba bila i koliko puta se prodala i kupila nova, te ukoliko dostiže iznos nisaba, samostalno ili zajedno s ostvarenim prihodom, ušteđevinom, zlatom i sl., dužnost je izdvojiti zekat u iznosu 2,5% ukupne vrijednosti. Ono što se potroši na osnovne životne potrebe (hrana, odjeća, obuća, prijevoz, režije, stanarina i sl., shodno standardu obaveznika zekata) ne podliježe obračunu zekata. Ukoliko se ostvareni prihod reinvestira u novu robu, ta roba podliježe zekatu na robu i obračunava se zajedno s ostalom robom u vrijeme obračuna zekata na robu, bez obzira što se novonabavljena roba nije zadržala u skladištu / trgovini godinu dana. Transformacija vrijednosti novca u robu i robe u novac ne utječe na prekid zekatske godine i iznos nisaba. Najbolje je zekat obračunavati na godišnjem nivou u određeno vrijeme, npr. tokom ramazana, krajem, ili početkom nove kalendarske godine, i tada uzeti u obzir cjelokupno stanje robe, odbiti eventualne dugove, i na preostali iznos izdvojiti zekat u iznosu 2,5% na način kako je ranije navedeno.

1.2.14. Iznos i način obračuna zekata

Pitanje: Nakon čitanja odgovora, moja porodica i ja imamo oprečna shvatanja o obračunu zekata, pa molim da nam pomognete i date odgovor na sljedeća pitanja:

Zlato: Već dugi niz godina posjedujemo istu količinu (oko 130 gr) i na njega svake godine izdvajamo zekat. Da li je to ispravno?

Ušteđevina: prošle godine smo imali ušteđeno oko 15.000 KM. Tokom godine iznos ušteđevine se, hvala dragom Allahu, uvećao

i danas iznosi oko 27.000 KM. Da li će se zekat obračunavati na 12.000 KM ili 27.000 KM?

Odgovor:

1. Na zlato i drugu zekatsku imovinu (izuzev poljoprivrednih proizvoda, od kojih se zekat izdvaja jednokratno) svake godine treba dati zekat ukoliko ispunjava uvjete obaveznosti (nisab i dr.). Budući da ne dajete zekat na zlato u količini zlata (2,5%) već u novcu, količina zlata se ne smanjuje, i dalje posjedujete nisab i obaveza zekata nije prestala. U navedenom slučaju količina posjedovanog zlata se ne smanjuje, ali se smanjuje iznos ušteđenog novca za dio kojim se izvršava obaveza zekata na zlato, te se taj dio ne obračunava s preostalim iznosom novca. Novac, zlato, srebro i trgovačka roba (Al-Šurnbulalu, 1995: 262) općenito se tretiraju istovrsnom imovinom čija vrijednost se spaja i zajedno uračunava u iznos nisaba, odnosno kod obračuna zekata. Ako biste davali zekat u samom zlatu, nisab za zlato bi se vremenom okrnjio, ali obaveza zekata na zlato ni tada ne bi prestala, ukoliko posjedujete imovinu u srebru, novcu ili trgovačkoj robi, budući da se sve to tretira istovrsnom zekatskom imovinom koja se pridodaje jedna drugoj radi upotpunjenja nisaba, pa bi se tada na njihovu ukupnu vrijednost obračunavao zekat, ukoliko dostiže iznos nisaba na kraju zekatske godine.
2. Kada se uvećao iznos ušteđevine, hvala Allahu, uvećala se i obaveza zekata. Ukoliko imate određeno vrijeme u godini kada obračunavate zekat (npr. u ramazanu), obračunajte svu ušteđevinu koju imate, bez obzira kada ste je stekli tokom zekatske godine, i od ukupnog iznosa izdvojite zekat u visini 2,5%. U konkretnom slučaju zekat ćete obračunati na iznos

27.000 KM. Prema propisu u našem mezhebu, bitno je posjedovanje nisaba na početku i na kraju zekatske godine.

1.2.15. Da li sam zekatski obveznik?

Pitanje: Znamo da se na auto ne daje zekat. Međutim, imao sam udes prije nekoliko mjeseci i još nisam dobio odštetu, a ostatak auta sam prodao onako havarišan. Novac od toga sam ostavio na banku i čekam odštetu kako bih mogao kupiti drugi. Jesam li dužan na taj iznos koji je u banci dati zekat?

Odgovor: Ukoliko taj novac ispunjava uvjet nisaba, makar i uz ostalu ušteđevinu, zlato i sl., i protekne zekatska godina, a iznos je i dalje u Vašem posjedu, dužni ste izdvojiti zekat od te imovine u iznosu 2,5% njene ukupne vrijednosti. Kada se ispune uvjeti zekata, sama namjera da će se u budućnosti utrošiti u određenu svrhu ne lišava tu imovinu karaktera zekatske imovine.

1.3. Korisnici zekata: kategorije korisnika: siromasi, Bejtu-l-mal, rodbina, džamija, način raspodjele zekata i sadekatu-l-fitra

1.3.1. Utemeljenost davanja zekata u Bejtu-l-mal

Pitanje: Da li je donesena fetva da se sredstva za zekat daju striktno u Rijaset (Bejtu-l-mal), i ako jeste, da li je to obavezujuće? Jesam li grješan ako dajem zekat i sadaku osobi koja je vjernik, a nema nikakvih primanja?

Odgovor: Propis o prikupljanju zekata i sadekatu-l-fitra u zaseban fond Bejtu-l-mal izveden je iz izvora Šerijata: Kur'ana i prakse Allahovog Poslanika (sunneta), a.s., te u tom smislu i nema neke posebne potrebe za donošenjem fetve u vezi s naznačenom praksom. Na samom početku oživljavanja ovog sunneta (institucionalno prikupljanje i raspodjela zekata i vitara) u našoj sredini, Vrhovno islamsko starješinstvo u SFRJ u Sarajevu je u svom "Raspisu"

iz 1969. godine pozvalo muslimane da se vrate izvornoj praksi prvih muslimana te da zekat i vitre uplaćuju u Bejtu-l-mal pri Islamskoj zajednici, obrazloživši to na sljedeći način: "Naime, ubiranje zekata i vitara kao i određivanje fondova u koje će se vršiti raspodjela zekata i vitara jeste društvena funkcija koju je u ime društva vršio halifa. Muhammed a.s. je preko određenih ljudi ubirao zekat i iz tog fonda podmirivao potrebe zajednice koje su označene u spomenutom ajetu (60. ajet sure Et-Tevba). Ebu Bekr je poveo rat protiv plemena koja su poslije smrti Muhammeda a.s. bila otkazala davanje zekata. Ubiranje zekata i vitara kao i njihova raspodjela ima, dakle, karakter javne i opće službe. Ne može se, prema tome, ostaviti na volju obveznika da on određuje kome će šta dati..." (Starješinstvo IVZ u SFRJ, 1969: 353-363) Husein-ef. Đozo je sedamdesetih godina u više svojih fetvi potvrdio šerijatsku opravdanost i utemeljenost opredjeljenja Vrhovnog islamskog starješinstva iskazanom u citiranom "Raspisu". U svom odgovoru na pitanje čitaoca u vezi s fetvom o ubiranju zekata i sadekatu-l-fitra (vitara) u fond Bejtu-l-mal, on kaže: "Prema šerijatskim propisima, odgovorni faktori (ulu-l-emr) u jednoj zajednici ovlašteni su da, ocjenjujući situaciju i potrebe zajednice, donesu odluku o prioritetu jednog od osam fondova u koje se ulaže zekat i sadekatul-fitra. Vrhovno islamsko starješinstvo kao posve legalni ulu-l-emr u Jugoslaviji, donijelo je, poslije dugog i ozbiljnog izučavanja, odluku o prioritetu fonda "Fi sebilillah", u što na prvom mjestu spada Medresa i fakultet. Ovu odluku, prema šerijatskim propisima, bili bi obavezni prihvatiti svi pripadnici Islamske zajednice..." (Đozo, 2006: 77-78) U drugoj fetvi o ovom pitanju on kaže: "Ima još pojedinaca koji nisu ili neće da shvate značaj akcije prikupljanja zekata i sadekatul-fitra. Ima i takvih, nažalost, koji ovu akciju razbijaju i ometaju. Neki to čine zlonamjerno, a neki opet zbog pogrešnih shvaćanja. U svakom

slučaju takvim ponašanjem nanose veliku štetu i čine neoprostiv grijeh." (Đozo, 2006: 104) Sintagmu "neoprostiv grijeh" u ovoj fetvi ne treba razumjeti u kontekstu doktrinarne definicije neoprostivog grijeha, već u kontekstu njegove neoprostivosti sa stanovišta interesa Zajednice. Fetvu o obaveznosti prikupljanja zekata i sadekatu-l-fitra u Bejtu-l-mal Islamske zajednice potvrdio je i reisu-l-ulema Mustafa-ef. Cerić u ramazanskoj hutbi održanoj 03. augusta 2012. godine u Fatihovoj / Carevoj džamiji u Sarajevu, kao i reisu-l-ulema Husein-ef. Kavazović u svojoj hutbi održanoj 29. jula 2013. godine također u Fatihovoj / Carevoj džamiji u Sarajevu. Nju je potvrdilo i Vijeće muftija u više svojih odluka koje se tiču prikupljanja i raspodjele zekata i sadekatu-l-fitra u Bejtu-l-mal Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Ova fetva je i danas na snazi. Budući da je spomenuta praksa općeprihvaćena od uleme kao općekorisno i nužno savremeno sistemsko, institucionalno rješenje izvršenja obaveze zekata, smatramo neispravnim i pogrešnim vraćanje unazad na princip individualnog davanja zekata kao da sistemsko rješenje nije uspostavljeno. Takav postupak šteti općem interesu Islamske zajednice i njenim naporima da na šerijatski utemeljen i u savremenom kontekstu potpuno opravdan i efikasan način riješi izvršavanje obaveze zekata i sadekatu-l-fitra distribuirajući prikupljena sredstva u prioritetne svrhe, shodno procjeni ulu-l-emra / nadležnih organa Islamske zajednice (Reisu-l-ulema, Vijeće muftija i Rijaset), te je u tom smislu pogrešan. Prema tome, siromahe treba pomagati putem obične sadake, a zekat izdvajati na propisani način.

1.3.2. Ispravnost fonda Bejtu-l-mal za zekat

Pitanje: Da li je fond Bejtu-l-mal jedino ispravno odredište za zekat u Bosni i Hercegovini, ili se zekat, nakon pravilnog obračuna, može dati i osobama za koje se smatra da ga zaslužuju?

Odgovor: Da, to je jedino ispravno odredište, jer je u skladu s kur'anskom naredbom: "Uzmi iz njihovih imetaka zekat..." (Et-Tevba, 103) i Poslanikovim sunnetom. Muaz b. Džebel je naredio stanovnicima Jemena: "Donesite vaš zekat i u vidu ogrtača i odijela!" Da nije obavezno dati zekat u Bejtu-l-mal, ne bi im ovaj ashab to naredio, već bi im rekao da ga mogu i sami podijeliti u navedenom obliku. U Poslanikovo, a.s., i vrijeme Hulefa-i-rašidina zekat se davao isključivo u Bejtu-l-mal, odakle je distribuiran korisnicima prema procjeni prioriteta islamske vlasti. Ebu Bekr, r.a., je čak zaprijetio pokretanjem rata protiv plemena koja su odbila davati zekat u Bejtu-l-mal. Da to nije obavezno, ne bi imao osnovu da prijeti ratom, a pogotovo ne i da povede rat zbog toga. Prikupljanje i distribuciju zekata organizira legalna i legitimna islamska vlast. Ako to islamska vlast ne učini, obavezu zekata izvršit će obveznici sobom, pojedinačno.

1.3.3. Zekat i vitre za Merhametovu kuhinju?

Pitanje: Da li mogu bar veći dio ovogodišnjeg zekata i vitara uplatiti na račun Merhametove kuhinje u Tuzli, gdje stotine ljudi ne mogu doći na red, zbog slabih donacija i prijatnji da kuhinja stane s radom. Države nema, a Rijaset samo kurbanima pomaže ove kuhinje. Da li ću se ogriješiti ako tamo uplatim veći dio planiranog iznosa za ovu godinu?

Odgovor: Zekat i sadekatu-l-fitr se kod nas na institucionalno organiziran način prikupljaju u Bejtu-l-mal više od pet decenija na temelju odluke naših najviših vjerskih organa, a u skladu sa šerijatskim propisima i izvornom praksom iz vremena Vjerovjesnika, a.s., i Hulefa-i-rašidina. Od tog principa se ne odstupa zarad pojedinačnih slučajeva kojih ima u svim sredinama. Ne može se žrtvovati opći interes radi pojedinačnog, veća radi manje koristi. Rad Merhametove i drugih narodnih kuhinja treba podržati, ali dobrovoljnim prilozima

i donacijama, mimo zekata i sadekatu-l-fitra. Uzvišeni Allah kaže: "O vjernici, pokoravajte se Allahu i pokoravajte se Poslaniku i predstavnicima vašim (ulu-l-emr)! A ako se u nečemu ne slažete, obratite se Allahu i Poslaniku, ako vjerujete u Allaha i u onaj svijet; to vam je bolje i za vas rješeno ljeđe." (Kur'an, sura En-Nisa', 59.) Naša vjerska vlast (ulu-l-emr) donijela je odluku po tom pitanju, koja je u skladu s propisima islama i grijeh je ne poštivati je i neposlus joj iskazivati. Nije dozvoljeno oponirati pravu *ulu-l-emra* da organizirano prikuplja zekat i sadekatu-l-fitr i raspodjeljuje ta sredstva u prioritete svrhe, na temelju poznavanja i sagledavanja ukupnog stanja i potreba muslimana.

1.3.4. Davanje zekata siromašnoj sestri

Pitanje: Da li mogu dati zekat svojoj sestri koja je udata i živi u teškim uslovima?

Odgovor: Rodbinu treba pomagati sadakom i drugim vidovima pomoći mimo zekata, a obavezu zekata izvršavati na način kako je to propisano i činjeno u vrijeme Allahovog Poslanika, a.s., i Hulefa-i-rašidina, tj. u Bejtu-l-mal. U našem kontekstu to je "Bejtu-l-mal" u okviru Islamske zajednice kao jedinstvene zajednice muslimana u Bosni i Hercegovini, domovinskim zemljama i našoj dijaspori.

1.3.5. Uzimanje procenta od prikupljenog zekata

Pitanje: Da li ubirači zekata, hodže i mutevelije, imaju pravo na procent od ukupljenog zekata?

Odgovor: Prema odluci nadležnih organa Islamske zajednice, određeni procent prikupljenih sredstava zekata i sadekatu-l-fitra na području medžlisa ostaje medžlisu, koji ta sredstva usmjerava u vjersko-prosvjetni fond. Prema tome, imami i mutevelije ne mogu samoinicijativno zadržati niti zahtijevati za sebe dio prikupljenih sredstava.

1.3.6. Davanje zekata za izgradnju džamije

Pitanje: Da li je ispravno zekat dati za izgradnju džamije?

Odgovor: Naša vjerska vlast je donijela fetvu da se zekat prikuplja na organiziran način u Bejtu-l-mal, a potom distribuiraju korisnicima prema prioritetima koje određuju nadležni organi Islamske zajednice (ulu-l-emr). Ta praksa je u skladu s praksom i sunnetom Allahovog Poslanika, a.s. Uvakufljena ili donirana sredstva za izgradnju džamije ne mogu se računati kao izvršenje nekih drugih vjerskih obaveza, poput zekata, sadekatu-l-fitra, keffareta, fidje... i obratno. Svaku imovinsku obavezu treba izvršavati posebno. Prema tome, ako uvakufite ili donirate neku imovinu za džamiju, to se ne može smatrati istovremenim izvršenjem obaveze zekata i sadekatu-l-fitra.

1.3.7. Zekat za mektepsku nastavu

Pitanje: Smije li se iz prikupljenih sredstava zekata i sadekatu-l-fitra odvojiti jedan postotak za unapređenje mektepske pouke?

Odgovor: Odgovor na prethodno pitanje može poslužiti i kao odgovor na ovo. Raspodjela prikupljenih sredstava zekata i vitara u nadležnosti je ulu-l-emra / nadležne islamske vlasti, koja ima cjelovit uvid u potrebe Zajednice, mjeru, redosljed i dinamiku zadovoljavanja tih potreba, uključujući i potrebu unapređenja mektepske pouke. Napominjemo da se značajan dio prikupljenih sredstava zekata i vitara usmjerava u vjersko-prosvjetni fond mjesnog medžlisa Islamske zajednice, odakle se dio tih sredstava usmjerava na unapređenje mektepske pouke. Samoinicijativno usmjeravanje zekata i vitara u navedene svrhe značilo bi kršenje propisa o izvršenju ovih ibadeta.

1.3.8. Davanje zekata za dijete u domu

Pitanje: Moj muž i ja imamo namjeru da finansiramo jedno dijete u domu za nezbrinutu djecu. Dakle, mjesečno bismo odvajali

određenu sumu novca i slali na taj račun. Nas zanima da li se ta suma može tretirati kao zekat na imetak, ili je to sadaka?

Odgovor: Vaša namjera da finansirate jedno dijete u domu za nezbrinutu djecu je veoma plemenita i za svaku pohvalu. Međutim, to se ne može tretirati zekatom, nego sadakom, budući da se obaveza zekata izvršava na propisani način uplatom u Bejtu-l-mal, kako je to propisano u Kur'anu i kako se postupalo u vrijeme Poslanika, a.s. Zekat se prikuplja u Bejtu-l-mal prema odlukama Vijeća muftija, Rijasetu i Sabora Islamske zajednice, tj. nadležne islamske vlasti (ulu-l-emr), i prema važećim fetvama naših vjerskih autoriteta samo takav način izdvajanja zekata, odnosno njegovog prikupljanja i raspodjele, treba slijediti i primjenjivati.

1.3.9. O raspodjeli zekata

Pitanje: Da li sredstvima koja ostanu krovnoj organizaciji Islamske zajednice u dijaspori, ta Zajednica može slobodno raspolagati po vlastitoj procjeni prioriteta i njenih potreba, ili je obavezna da se ponovo vraća na kur'anske kategorije i po njima raspoređuje dobivena sredstva?

Odgovor: Dijelom ukupljenih sredstava zekata koji ostane džematu, mešihatu, ili krovnoj organizaciji Islamske zajednice u dijaspori, treba raspolagati kao sredstvima zekata, shodno procjeni nadležnog organa o prioritetima u okviru kategorije "fi sebilillah". U ovu kategoriju uglavnom spadaju vjersko-prosvjetne aktivnosti, ali i sve druge koje imaju za cilj jačanje Zajednice i izvršavanje njene osnovne misijske djelatnosti.

2. Fetve o sadekату-l-fitra

2.1. Stepen obaveze, obveznici, vrijeme izvršenja

2.1.1. Sadekату-l-fitr za nerođeno dijete

Pitanje: Da li je trudna žena dužna davati sadekату-l-fitr za nerođeno

dijete te me zanima od kojeg vremena trudnoće, dakle koliko treba da je trudna da bi dala sadekату-l-fitr za nerođeno dijete?

Odgovor: Nema obaveze davanja sadekату-l-fitra za nerođeno dijete, ali ako se da, to je pohvalno djelo, poput sadake općenito.

2.1.2. Obaveznost sadekату-l-fitra

Pitanje: Da li je u obavezi da plati vitre lice koje nije postilo ili je djelimično postilo ramazan?

Odgovor: Sadekату-l-fitr je obavezno dati i lice koje nije postilo zbog bolesti, putovanja ili nekog drugog razloga, ili je to činilo djelimično.

2.1.3. Sadekату-l-fitr za goste

Pitanje: Imao sam goste prvih nekoliko dana ramazana i sada me interesuje da li sam obavezan dati sadakату-l-fitr za njih (jer su bili moji gosti u ramazanu), i ako jesam, spada li u tom slučaju s njih obaveza davanja sadekату-l-fitra?

Odgovor: Niste obavezni dati sadekату-l-fitr za goste koji Vas posjete ili budu na iftaru kod Vas. Vi ste obavezni dati sadekату-l-fitr za Vas i Vašu užu porodicu koju izdržavate. Gosti su obavezni dati sadekату-l-fitr za sebe.

2.2. Iznos sadekату-l-fitra

2.2.1. Iznos sadekату-l-fitra

Pitanje: Punoljetan sam već odavno, nisam oženjen i živim s ocem, majkom i sestrom (otac penzioner, majka i sestra rade). Trenutno radim u drugom gradu i živim odvojeno od njih. Koliko bi trebalo da iznosi moj sadekату-l-fitr?

Odgovor: Ulu-l-emr / nadležni organ/i Islamske zajednice (Rijaset i Vijeće muftija) svake godine određuju iznos/e sadekату-l-fitra ravnajući se pritom prosječnim iznosom jednodnevne ishrane osobe. Shodno imovinskom stanju obveznika, određene su tri kategorije sadekату-l-fitra: 7 KM

za one slabijeg imovinskog stanja, 10 KM za osobe srednjeg imovinskog stanja i 20 KM za imućnije osobe. Vi se, prema Vašem imovinskom stanju, trebate opredijeliti za jedan od tri iznosa.

2.3. Korisnici sadekату-l-fitra

2.3.1. Ispravnost uplaćivanja sadekату-l-fitra / vitara u Bejtu-l-mal Islamske zajednice

Pitanje: Dao sam sadekату-l-fitr u Islamsku zajednicu. Međutim, čuo sam da sadekату-l-fitr, da bi bio ispravan, mora stići u ruke onih kojima pripada do bajram-namaza, a poznato je da on neće stići ni u Bejtu-l-mal do Bajrama, a kamoli u ruke onih kojima pripada. Za zekat mi je jasno da se mora dati u Islamsku zajednicu. Međutim, da li je ispravno sadekату-l-fitr dati u Islamsku zajednicu kada se ima u vidu gore spomenuta činjenica, ako je ona tačna i da li sam ja ispravno postupio dajući ga u Islamsku zajednicu?

Odgovor: Bitno je da obveznik izvrši obavezu sadekату-l-fitra prije bajram-namaza. Time je on svoju obavezu izvršio. Bejtu-l-mal je posrednik između izvršioca ove vjerske obaveze i korisnika, odnosno svrhe u koju se prikupljena sredstva raspodjeljuju. Kada obveznik uplati vitre u spomenuti fond, ispunjena je obaveza prijenosa vlasništva na korisnika (*temlik* putem posrednika). Prema tome, niste pogriješili niti griješe oni koji svoj sadekату-l-fitr uplaćuju putem blokova / apoena u Bejtu-l-mal Islamske zajednice tokom mjeseca ramazana, završno s vremenom prije klanjanja ramazanskog bajrama. Organizirano izvršenje ove obaveze je korisnije i svrsishodnije za Zajednicu od individualnih rješenja. Raniji naši vjerski autoriteti, poput rahmetli Husein-ef. Đoze, davno su to uočili i na osnovu valjanih argumenata donijeli fetvu o organiziranom prikupljanju zekata i sadekату-l-fitra

u Bejtu-l-mal Islamske zajednice. Ova autentična islamska praksa je zaživjela u našim džematima i ona je danas općeprihvaćen način izvršavanja ove islamske obaveze kod nas. To što pojedinci problematiziraju organizirano prikupljanje sadekatu-l-fitra, analogno zekatu, ima za cilj zbunjivanje vjernika i podrivanje njihovog povjerenja u Islamsku zajednicu i njeno tumačenje islamskog učenja. Podsjećamo da su, prema fikskim propisima u našem mezhebu, kategorije korisnika sadekatu-l-fitra iste kao i kategorije korisnika zekata. Siromasi su jedna od tih kategorija, ali ne i jedina.

2.3.2. Sadaka rodbini

Pitanje: Dao sam sadaku izvan ramazana svojoj sestri koja ne radi, da li sam pogriješio?

Odgovor: U pitanju nije pojašnjeno o kakvoj sadaki je riječ: običnoj sadaki, sadekatu-l-fitru ili zekatu. Sadekatu-l-fitr se mora dati prije klanjanja bajram-namaza, jer je poslije toga samo obična sadaka. Prema tome, ako sadekatu-l-fitr niste dali tokom ramazana, tj. prije klanjanja bajram-namaza, već ste to učinili poslije ramazana, obaveza sadekatu-l-fitra nije izvršena blagovremeno na propisani način, a sredstva koja ste dali nakon ramazana tretirat će se kao obična sadaka. Grijech je namjerno prolongirati izvršenje obaveze sadekatu-l-fitra tokom ramazana da bi se potom nakon ramazana, kao obična sadaka, udijelila svojoj rodbini, jer time obaveza sadekatu-l-fitra ne bi bila izvršena na propisan način. Napominjemo da su, prema propisu u

našem mezhebu, korisnici sadekatu-l-fitra identični korisnicima zekata, pa se na ovu obavezu u pogledu korisnika primjenjuje analogija sa zekatom te se kod nas obje obaveze uplaćuju u Bejtu-l-mal. Zekat se može dati bilo kada tokom godine (kada se ispune uvjeti), a daje se u Bejtu-l-mal, odakle se distribuira prema prioritetima koje određuje islamska vlast. Običnu sadaku možete dati u bilo koje vrijeme onome kome je potrebna, uključujući i sestru, ako je siromašna.

2.3.3. Primanje sadekatu-l-fitra

Pitanje: Ukoliko je osoba dužna dati sadekatu-l-fitr, kako će postupiti ako i sama dobije sadekatu-l-fitr, prihvatiti ili ne?

Odgovor: Kao pripadnici organizirane Islamske zajednice dužni smo poštovati institucionalna rješenja, odnosno organizirano prikupljanje i distribuciju zekata i sadekatu-l-fitra na temelju odluka nadležnih organa Islamske zajednice, a što je u skladu s propisima islama i općim interesom muslimana u ovim krajevima. Individualno udjeljivanje prema vlastitom nahodjenju i procjeni šteti interesu Zajednice i podriva njeno jedinstvo. Zato Vam preporučujemo da ne uzimate vitre koje Vam drugi nude. Pravo je ulu-l-emra / nadležne islamske vlasti da odredi prioritete među korisnicima sredstava zekata i sadekatu-l-fitra.

2.3.4. Sadakatu-l-fitr i otklanjanje

Pitanje: Da li se sadakatu-l-fitr mora otklanjati i je li ta osoba

kojoj se daju vitre dužna da otklanja vitre?

Odgovor: Praksa tzv. otklanjanja vitara nema šerijatsko utemeljenje. Podsjećamo da se vitre kod nas uplaćuju na odgovarajuće apoene / blokove u Bejtu-l-mal Islamske zajednice.

Zaključak

Budući da su u radu prezentirani osnovni propisi vezani za obavezu zekata i sadekatu-l-fitra kroz formu pitanja koja se najčešće postavljaju i odgovora na iste, u uvodu je naznačeno da odgovori na pitanja nemaju istu formu kao i naučna obrada nekog pitanja jer su odgovori daleko koncizniji i prilagođeni su široj publici koja se ne bavi detaljno ovom tematikom. U odgovorima se posebno naglašava da se propisi zekata i sadekatu-l-fitra donose u skladu s hanefijskim fikhom i fetvama vjerskih autoriteta u Bosni i Hercegovini, a njihovu raspodjelu vrše nadležni organi prema prioritetima datog vremena i prostora. U tom smislu naglašava se da je aktuelna fetva o propisanom načinu prikupljanja zekata i sadekatu-l-fitra u zaseban fond Bejtu-l-mal izvedena iz Kur'ana i prakse Allahova Poslanika a.s. (sunnet). Također, naglašeno je da su, prema fikskim propisima u našem mezhebu, kategorije korisnika sadekatu-l-fitra iste kao i kategorije korisnika zekata te je u tom smislu pojašnjeno da je davanje vitara u Bejtu-l-mal šerijatski ispravan način izvršavanja obaveze davanja sadekatu-l-fitra prije bajram-namaza.

Literatura

- Al-Šurunbulali, Hasan b. 'Ammar b. 'Ali (1995). *Maraqy al-falah*. Dar al-kutub al-'ilmiyya.
- Ibn Mawdud Al-Musily al-Hanafi, Abdullah b. Mahmud (1975). *Al-Ihtiyar li t'alil al-Muhtar*, III. Bayrut: Dar al-m'arif.
- Ibn al-Humam, Kamaluddin (1977). *Fath al-qadir*, drugo izdanje. Dar-al-fikr.
- Đozo, Husejn (2006). *Izabrana djela*, Knjiga peta. Sarajevo: El-Kalem i Fakultet islamskih nauka u Sarajevu.
- Starješinstvo islamske vjerske zajednice u SFRJ (1969). "Raspis Starješinstva o prikupljanju zekata i sadekai-fitra u fond GH medrese i tumačenje šerijatskog propisa", *Glasnik*, 7-8, juli-august. Sarajevo: Vrhovno islamsko starješinstvo.

الموجز

نبذة من الأسئلة والأجوبة الأكثر
تداولاً عن صدقة الفطر

أنس ليفاكوفيتش

الزكاة فرض عين وركن من أركان الإسلام، يقوم حكمها على الأوامر الصريحة الواردة في القرآن الكريم والسنة النبوية الشريفة. ورغم أن هذا الفرض يعني إخراج نسبة مئوية محددة من الممتلكات عند استيفاء شروط وجوبه، إلا أنه في الوقت نفسه عبادة يتقرب بها مؤديها إلى الخالق عز وجل، إن كان يؤديها مخلصاً له ومبتغياً رضوانه. أما العبادة المادية الثانية في الإسلام فهي صدقة الفطر التي يجب أدائها في شهر الصيام قبل الفروع من صلاة عيد الفطر. وتحدد قيمة صدقة الفطر في كل عام بناء على تقدير تكلفة طعام الفرد ليوم واحد. وصدقة الفطر واجبة في الإسلام، وتخرج عن كل فرد بالغ أو قاصر، صائم أو مفطر.

وبما أن الأمر يتعلق بالزكاة التي تعتبر فرض عين وبصدقة الفطر التي تعتبر واجبا، فإن تنظيمهما يتم بالعديد من الأحكام التي يصعب على عامة المسلمين الإلمام بها، لذا نجدهم يكثرون السؤال عنها خلال العام، وخاصة في شهر رمضان، حتى يفهموها ويطبقوها على الوجه الصحيح. ونقدم في هذا المقال بعضاً من تلك الأسئلة والأجوبة عنها.

الكلمات الرئيسية: الزكاة، صدقة الفطر، الأموال الواجب تركيتها، النصاب، المكفون بإخراج الزكاة، مصارف الزكاة، بيت المال.

Summary

SOME FREQUENTLY ASKED QUESTIONS
AND ANSWERS IN THE FIELD OF ZAKAH
AND SADAQATU-L-FITR

Enes Ljevaković

Zakah is a strict property obligation (fard, a pillar of Islam) it is founded upon very clearly defined imperative commands of Qur'ān and the Sunnah. Even though it comprises of giving a certain percentage of one's wealth for those who are eligible, this obligation still has a character of ibadat/religious ritual which has a purpose to bring a person closer to the Almighty Creator, if he is fulfilling it with honesty for the sole purpose of attaining His pleasure. Other important ibadat which concerns giving away a portion of wealth is sadaqātu-l'fitr which is to be performed during the fasting of the month of Ramadan and before Eid Al Fitr salah time. The amount of this contribution is estimated and finalised each year on the bases of the estimate value of one day's food for one person. It is paid for each member of a household, regardless of they are fasting or not. Sadaqatu-l-fitr is paid per person for each member of a household including the minors and those who cannot fast. Keeping in mind that this is an issue of a great significance and that it falls into a categories of strict obligations (zakah) and practical duty (sadaqatu-l-fitr) respectively, furthermore this issue is regulated in much details that are not easily available to the general public, thus they often ask many question regarding the same throughout the year and especially during the month of Ramadan as they are eager to understand and fulfil their obligations. This article will present some frequently asked questions and the answers to the same.

Key words: zakah, sadaqatu-l-fitr, zakah property, nisab, those that are eligible for paying the zakah, beneficiaries of the collected zakah assets, Bajtu-l-mal